

ALAN, RAFAEL, WILLIAM HAG AR PORZH-GWENN

Hag adarre ar Porzh-Gwenn, eme lod !

Ya, adarre, rak diaes skarzhañ ar Porzh-Gwenn diouzh hon istor, hon selloù ivez... Ma zo ul lec'h hag a sach ijin an dud er vro eo ar Porzh-Gwenn. Ne glaskin ket displegañ ar perag, me gav din eo re sklaer : al lec'h zo koulz er gouañv hag en hañv al lec'h skedusañ, al lec'h ma timez kaer ar mor, ar roc'hoù, ar geunioù, hag hon memor. Hon memor, ur wezh all c'hoazh : kement kammed a laosk roudoù war hon lerc'h hag ar memor eo roudoù hon hendadoù ha pa vijemp kar dezhe... pe get ! Ar vro zo d'an holl, an hendadoù kenkoulz all hag ar memor zo d'an holl kemend-all. Da bep hini da lakaat an dorn warne avat en ur doujañ d'ar vuhez douget gante.

Ne deskin ket deoc'h penaos eo brudet ar Porzh-Gwenn abalamour d'ur pezh-c'hoari gant William Shakespeare : Buhez ha marv ar Roue Richard an eil, ur pezh bet embannet er wezh kentañ e 1595. Sed amañ an arroudenn troet diwar ar saozneg :

« NORTHUMBERLAND

Sede eta : bezañ am eus bet eus ar Porzh-Gwenn,

Ur bae en Breizh, kompren

Penaos Harry, Dug Hereford, an aotrou Rainold Cobham,

[Mab ar c'hont Richard Arundell]

Zo acahapet kuit eus ti an Dug Exeter,

E vreur, bet arc'heskob Cantorbery,

An Aotrou Thomas Erpingham, an Aotrou John Ramston,

An Aotrou John Norbery, an Aotrou Robert Waterton ha Francis Quoint,

An holl harnezet mat gant Dug Breizh

Gant eizh lestr bras, tri mil brezelour,

O tont prim betek amañ o gouelioù digor

Gant ar soñj tizhout aodoù an norzh. »

Amañ zo anv eus Yann IV (1339-1399) Dug Breizh. Diwar ur mare ma oa bet trubuilhoù hag adtrubuilhoù er vro abalamour da c'hoût piv a vefe lakaet da dug. Soñj zo eus ar reuz bet etre tud Jarl Bleiz ha reoù Yann Montfort, gant ar Fransizien hag ar Saozon, an holl o c'hedal gwelet piv a vefe lakaet da dug... en ur reiñ meur a daol-sikour pe da Jarl pe da Yann hag o zud hervez ma vezent kemeret evel o c'hampioned pe o enebourien. Soutilded ur politikerezh ? Soutilded gros ar c'hoant da lonkañ Breizh hag ar Vretoned !

Freuz ha difreuz, reuz ha reuz dizehan... siwazh.

Ha piv a oa koll en afer-se ? Anat eo e oa an dud, ar Vretoned, paotred ha merc'hed, pe e vijent peizanted, partabl pe noblañsoù izel, pe...

Embannadurioù disheñvel oberennoù Shakespeare a ro pe « Port Le Blanc » pe « Le Port Blanc ».

Met en pelec'h eta en devoa kavet hon William kement-mañ ?

E-barzh ul levr kronikennoù brudet savet gant Raphaell Holinshed (c. 1525-c.1580). Lakaat a ran just un tamm arroudenn troet ur wezh c'hoazh :

« ...d'ul lec'h e Breizh, a reer ar Porzh-Gwenn anezhañ, evel ma kavomp anv anezhañ e kronikennoù Breizh... »

Hag ar Rafael ? En pelec'h en devoa kavet ar meneg-se ? Petra oa ar c'hronikennoù Breizh-se meneget gantañ ?

Ar respont zo anavezet mat : Kronikennoù Meur Breizh savet gant Alan Bouchart (ganet e-tro 1440 ha marvet etre 1514 ha 1530). Hag an Alan bet o kemer harp war labourioù tud all ivez, evel reoù Nennius (kozh-Noe) pe Jafrez Monmouth (kozh-tiar)... hag Istor Breizh Pêr ar Baud (1458-1505) bet skrivet kalzikoc'h a-raok e gronikennoù, met moullet ken kalzik all war-lerc'h ! Met Pêr ar Baud ne ra anv ebet eus ar Porzh-Gwenn... Sede eo levr Alan ar vammenn goshañ anavezet...

Sede an arroudenn troet diwar an embannadur kentañ (1514) :

« ... Dug Lancaster asambles gant an Dug oc'h ober van da chom, met e-keit-se an Dug a lakeas prest tud ha listri en ur porzh-mor e Breizh-Izel a reer ar Porzh-Gwenn anezhañ... »

Alan Bouchart a oa eus Bourc'h-Baz, en tu Gwenrann, nepell diouzh Naoned. Hervez ar pezh a soñjer e vefe bet ganet en ur maner, Kerbouchart, dalc'het gant noblañsoù e familh. N'eus ket kalz a desteni eus ar c'houlz kozh-se diwar-benn ar brezhoneg hag an dud oc'h ober gantañ, dreist-holl el lodenn-se eus ar vro. Koulskoude e ro Alan dimp un testeni eus ar c'hentañ troc'h pan skriv (evit ur wezh ne vo ket troet e brezhoneg) :

« Cy finissent les Grandes Chronicques de Bretagne composees en langaige françoys, achevees d'imprimer ou mois de novembre l'an de grace 1514. Et supplie l'acteur qui composee les a à tous ceulx qui les liront ou orront lire, s'ilz y treuvent quelque langaige mal aorné par deffaulte d'elegance ou plaisant stille, qu'ilz l'aient pour excusé, attendu qu'il est natif de Bretagne et que françois et breton sont deux langaiges moult difficiles à disertement prononcer par une mesme bouche... »

Hon Alan a oa brezhoneger, ha start e oa dezhañ sevel e gronikennoù e galleg.... Ha se zo ur merk bras en hon memor.

Herve Bihan

Levrlennadur

Alain Bouchart, Grandes croniques de Bretagne, Texte établi par Marie-Louise Auger et Gustave Jeanneau, sous la direction de Bernard Guenée, 2 levrenn, CNRS, 1986.

Alain Bouchart, Grandes chroniques de Bretagne, Extraits choisis et présentés par Marie-Louise Auger, Biblis, CNRS Éditions, 1986.

Collectif Trégor Patrimoines, Trégor vivant, Mélanges offerts à la mémoire de Nicole Chouteau, Préface de Hervé Le Goff, La Tilv, éditeur, 1997.

E. M. W. Tillyard, Shakespeare's History Plays, Penguin, 1969.

Kenneth McLeish and Stephen Unwin, The Faber Pocket Guide to Shakespeare's Plays, Faber and Faber, 1998.

Shakespeare, Richard II, Traduction nouvelle de Jean-Michel Déprats – Édition bilingue présentée par Margaret Jones-Davies, Folio, 1998.

The Oxford Shakespeare, Richard II, Oxford World's Classics, 2011.

Raphaell Holinshed, The second volume of Chronicles containing the description, conquest, Inhabitation, and troublesome estate of Ireland (...), 1586, (hervez adembannadur 1807) :

<https://archive.org/details/firstsecondvolum00holi/mode/2up>

Bertrand Luçon, Noms de lieux bretons du pays nantais, 4100 toponymes, Yoran embanner, 2017.